

Психологічні основи використання технічних засобів навчання майбутніх бібліотекарів

*Ірина Максева,
провідний методист
Наукової бібліотеки
Дніпропетровського національного
університету ім. О. Гончара*

У статті висвітлюються психологічні основи використання технічних засобів, у тому числі комп'ютерної техніки у галузі підвищення кваліфікації співробітників бібліотек вищих навчальних закладів, яка являє собою комплексну систему додаткової освіти, що дає змогу бібліотекарям оперативної адаптуватися до соціальних та виробничих змін, розширювати світогляд та одержувати нові знання.

Об'єктивною закономірністю сучасного етапу розвитку суспільства є зростання ролі технічних засобів навчання в житті людини. Їх бажано використовувати в перепідготовці бібліотекарів-початківців для інтенсифікації й підвищення ефективності навчання.

Під технічними засобами навчання (ТЗН) слід розуміти технічні пристрої, які забезпечують передусім подання навчальної інформації, контроль знань, формування практичних умінь і навичок. До них належать засоби динамічної й статичної проекції світлових і звукових зображень дійсності — кіноапаратура, магнітофони, відеомагнітофони, DVD-, TV- і радіоапаратура, технічні пристрої для контролю знань, а також комп'ютерна техніка [2, 17]. Як відзначив А. Даринський, у розвитку освіти дорослих, у підвищенні її якості й дієвості велику роль може зіграти включення в навчання позашкільних форм і засобів, зокрема використання радіо й телебачення для передачі лекцій, кінодемонстрацій і консультацій на допомогу навчанню дорослих учнів [1, с. 33].

Досвід використання ТЗН, дослідження психологічних основ, використання яких у навчанні майбутніх бібліотекарів є *метою пропонованої статті* свідчить, що систематичне застосування їх поряд із традиційними засобами дає змогу ефективно розв'язувати такі дидактичні завдання, як забезпечення науковості навчання, його зв'язку з життям, прискорення темпу засвоєння бібліотекарями-початківцями навчального матеріалу, розвиток їхніх інтересів і здібностей, диференціація та індивідуалізація процесу навчання, систематичний контроль процесу і результатів навчання.

Технічні засоби навчання класифікують за функціями та засобами впливу на бібліотекарів, які навчаються. За функціями, що їх виконують ТЗН у навчальному процесі виділяють засоби інформації й контролю засвоєння знань, формування навичок самостійної роботи.

Прогресивна педагогіка давно довела провідну роль відчуттів у засвоєнні знань, і розробила принцип наочності (Я. Коменський, І. Песталоцці, К. Ушинський). Так, К. Ушинський вважав, що наочною називається спеціально організоване в ході навчання й підпорядковане його завданням застосування вчителем реальних об'єктів, які відтворюють

деякі суттєві властивості оригіналу. При цьому наочність має на меті створити в бібліотекарів, які навчаються, цілісне і чітке уявлення про предмети та явища реальної дійсності і передбачає правильне встановлення тісного зв'язку між чуттєвим і раціональним, співвідношення наочного й абстрактного, конкретного та узагальненого.

Важливою проблемою ефективного використання в процесі навчання різних видів наочності є широке застосування ТЗН. Авторка пропонує своє бачення її розв'язання. Аудіовізуальні технічні засоби, поєднуючи слухові та зорові сторони об'єктів дійсності, посилюють комплексність чуттєвого сприймання їх, створюючи тим самим об'єктивні передумови для активізації процесу навчання, скорочення часу на засвоєння бібліотекарями знань. Успіх використання наочності залежить від її поєднання зі словесним поясненням.

До використання наочних засобів ставляться передусім такі вимоги:

- чітко визначити мету використання наочності в системі підвищення кваліфікації, домагаючись усвідомлення й прийняття бібліотекарями цієї мети;
- вести їх від зовнішнього сприймання окремих об'єктів до пізнання їхніх ознак, зв'язків та взаємозалежностей;
- формувати пізнавальну активність бібліотекарів, які навчаються, організовуючи стосовно їхніх інтересів різноманітні форми самостійної роботи при використанні наочності;
- забезпечувати оптимальне поєднання слова викладача й сприймання майбутніми бібліотекарями наочності.

Способи активізації пізнавальної діяльності в процесі використання ТЗН можуть бути досить різноманітними, але їх об'єднує психологічна установка особистості на сприймання. Адже зв'язок "наочність — слухач" є не механічним передаванням знань, не суто дидактична ланка між посібником і бібліотекарем, який навчається, а процес — творчий, на який впливають багато психологічних факторів. Так, ефективність використання ТЗН залежить від знайденого викладачем оптимального співвідношення між навчальним змістом інформації, закладеної в технічних засобах, та можливість її сприймання й засвоєння майбутніми бібліотекарями.

Комп'ютеризація навчання

Нові форми та методи навчання, в основному, спрямовані на полегшення засвоєння та запам'ятовування навчального матеріалу (за даними ЮНЕСКО, при слуховому сприйнятті закріплюється 15 % мовленнєвої інформації, при зоровому — 25 % візуальної інформації, слухаючи та дивлячись одночасно, людина запам'ятовує 65 % інформації, що їй повідомляється) та на індивідуалізацію процесу навчання. Вирішити ці проблеми допомагають і сучасні мультимедійні технології.

Можна сформулювати такі переваги навчання з використанням комп'ютера:

- здійснення контролю індивідуального темпу навчальної діяльності, бібліотекар-початківець має можливість індивідуально переходити до наступної частини навчальної інформації, задавати швидкість подання задач і час, необхідний для їх розв'язання;
- створення для слухача можливості самостійно вибирати рівень навчального матеріалу (від вищого рівня складності до нижчого і навпаки). При цьому є можливість випробувати себе на різних рівнях складності, враховуючи прогалину у засвоєнні навчального матеріалу;

- демонстрування слухачу динаміки розвитку процесів та явищ, їх перетворення, що робить інформацію наочною, носієм інформації стає візуальний образ;
- використання програми сприяє покращенню пояснення нового навчального матеріалу.

Сфера застосування комп'ютера в системі підвищення кваліфікації співробітників бібліотек вищих навчальних закладів (ВНЗ) досить широка, починаючи від управління навчальною діяльністю майбутніх фахівців, і завершуючи управлінням системою підвищення кваліфікації в цілому. У вузькому значенні комп'ютеризація навчання стосується лише тих сфер застосування комп'ютера, які безпосередньо пов'язані з навчанням (тестування, облік успішності, складання характеристик, використання комп'ютера в самостійній роботі).

У загальному можна виділити два основні напрями застосування комп'ютера в навчальному процесі як об'єкта вивчення й засобу навчання. Перший передбачає засвоєння знань та вмінь, які дають змогу бібліотекарям усвідомити можливості та соціальні наслідки використання комп'ютера при вирішенні різноманітних завдань. Другий напрям — комп'ютер як засіб навчання — спрямований на підвищення ефективності навчального процесу.

Розглянемо перший напрям, який передбачає засвоєння знань, вмінь і навичок, необхідних для здійснення різних видів діяльності, опосередкованої комп'ютерами. Зараз ще не існує єдиного погляду на те, які саме знання, уміння та навички входять у зміст поняття "комп'ютерна грамотність", досягнення яких навчальних цілей вона має забезпечити.

Ідеї загальної комп'ютерної грамотності з'явилися порівняно давно, але, щоб вони стали реальністю, потрібні відповідні передумови — соціально-економічні, технічні та науково-педагогічні. По-перше, усвідомлення необхідності набуття комп'ютерної грамотності, по-друге, відповідні технічні засоби мають бути доступні для широкого застосування за своїми техніко-економічними даними, необхідно забезпечити відповідний рівень підготовки для роботи з ними, орієнтуючись і на тих, у кого відсутня спеціальна підготовка в галузі обчислювальної техніки та програмування. По-третє, необхідні психолого-педагогічні знання того, як організувати засвоєння комп'ютерної грамотності в масовому масштабі.

Основною технічною передумовою загальної комп'ютерної грамотності є персональний комп'ютер. Значне зменшення його розмірів та вартості, підвищення економічності, зручність у використанні, удосконалення системи засобів програмного забезпечення, що орієнтоване на вирішення найрізноманітніших завдань, — усе це призвело до масового використання комп'ютера й стало поштовхом у розповсюдженні ідей комп'ютерної грамотності.

Щоб забезпечити комп'ютерну грамотність бібліотекарів-початківців, необхідно вирішити ряд психолого-педагогічних завдань, а саме уточнити мету комп'ютерного навчання, визначити основні компоненти комп'ютерної грамотності і уточнити зміст навчання та розробити ефективні методи навчання, дослідити умови, що сприяють позитивному ставленню майбутніх бібліотекарів до оволодіння комп'ютерною грамотністю [8].

Комп'ютер як засіб навчання має значні резерви підвищення ефективності процесу навчання. До них можна віднести:

- новизна роботи із комп'ютером викликає в бібліотекарів підвищений інтерес до неї і посилює мотивацію навчання;
- колір, графіка, музика, звукова мова й особливо відеотехніка значно розширюють можливості представлення інформації;
- звільнення бібліотекарів від рутинної роботи полегшує внесення виправлень до текстів, рефератів;
- відкриття доступу до важкодоступної інформації уможливує її негайне одержання;
- активне залучення бібліотекарів до навчального процесу, зосередження їхньої уваги на найважливіших аспектах, що вивчаються;

- здійснення індивідуалізованого навчання на основі моделі бібліотекаря бібліотеки ВНЗ, вибирання оптимального шляху навчання.

Комп'ютеризація освітнього процесу ставить і особливі вимоги до психологічних теорій. Тому важливою передумовою ефективного застосування комп'ютера в навчальному процесі є вдосконалення теорії навчання, насамперед його психологічних основ. Однак слід пам'ятати, що комп'ютер має величезні можливості в перероблюванні інформації, уможливує точніше виявлення закономірностей формування діяльності, психологічного розвитку бібліотекаря, вирішення численних психолого-педагогічних проблем.

Упровадження інформаційних технологій у бібліотеках вищої школи дає змогу забезпечити доступ до світових інформаційних ресурсів, накопичених у численних базах і банках даних. Можливості використання Інтернету для задоволення інформаційних потреб, підвищення професійного рівня бібліотечних працівників розглядають у своїх статтях О. Кочетова, Л. Ляшенко, Л. Філіпова [3, 4, 8].

Технологія використання інформаційних технологій допомагає вирішувати низку дидактичних, виховних та розвиваючих освітніх цілей: усвідомити необхідність отримання знань; навчити здобувати ці знання самостійно, вміти застосовувати їх для вирішення нових пізнавальних і практичних завдань; сприяти формуванню комунікативних навичок бібліотекаря-початківця, а саме: здатність працювати в різноманітних групах, виконуючи різнорівневі соціальні ролі (лідера, виконавця, посередника тощо); розширити коло спілкування бібліотекарів, знайомство з іншими культурами, різними поглядами на одну проблему, прищепити слухачам уміння користуватися дослідницькими прийомами: збирати необхідну інформацію, вміти її аналізувати з різних поглядів, систематизувати та висувати різні гіпотези, уміти робити висновки.

Використання комп'ютерних технологій та Інтернету в навчанні надає освітньому проекту більшого динамізму, змінює його часові межі і, найголовніше, — навчає опрацювати та аналізувати значний обсяг інформації.

Отже, система Інтернет-ресурсів для фахової самоосвіти, підвищення кваліфікації і розширення професійних контактів пропонує: повнотекстові електронні матеріали (статті з періодичних фахових видань, матеріали конференцій, семінарів); теле- та електронні конференції; персональну інформацію за соціально-демографічними ознаками та спектром наукових інтересів наших колег.

Активне застосування сучасних засобів і форм інформаційних комунікацій у бібліотечно-інформаційній сфері сприяє розширенню професійних контактів, стає однією з форм та засобом у системі підвищення інформаційно-бібліографічної кваліфікації спеціалістів бібліотек ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Даринский А. В. Пути развития общего образования взрослых / А. В. Даринский // Совет педагогика. — 1966. — № 2. — С. 30—38.
2. Євдокимов О. В. Ефективність нових технологій організації навчання / О. В. Євдокимов // Педагогіка і психологія. — 1997. — № 2. — С. 161—172.
3. Кочетова О. М. Ресурси Інтернету для бібліотекарів / О. М. Кочетова // Науч. и тех. б-ки. — 2006. — № 5. — С. 47—52.
4. Ляшенко Л. Ресурси INTERNET для бібліотечної професії як складова безперервної освіти бібліотекарів / Л. Ляшенко // Вісн. Кн. палати. — 2001. — № 1. — С. 15—18.
5. Михалкина О. Б. Использование ЭВМ в целях повышения профессионального уровня библиотекаря-библиографа : автореф. дис. ... канд. пед. наук / О. Б. Михалкина ; Моск. гос. ун-т культуры. — М., 1986. — 16 с.
6. Мурсалимов Ш. Р. Возможности использования микро-ЭВМ для библиографического обслуживания читателей в вузовских библиотеках: технологические и методические аспекты : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Ш. Р. Мурсалимов ; Моск. гос. ин-т культуры. — М., 1988. — 16 с.
7. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / [О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.] ; ред. О. М. Пехоти. — К. : [б. в.], 2001. — 256 с.
8. Филиппова Л. Повышение компьютерно-профессионального уровня библиотечных работников / Л. Филиппова // Бібл. форум України. — 2006. — № 3. — С. 20—25.